

Кабрни очган навкарлар хайратдан лол бўлиб қолишди. Улар Хуросон хукмдорини Хиротдаги ўзи курдирган мадрасага шохона дафн қилиш учун муваккат кабрни очишганди. Не ажабки, мурданинг тирноклари синиб кетган, кафан ярим ечилган, ҳамма ёқда қон доглари қотиб қолганди. Демак, подшоҳни хушидан кетганда ўлди, дея тириклайин кўмгандилар. Афтидан у хушига келиб ўзини димиккан лаҳадда кафанланган холда кўргач, бор қучи билан кабрдан чиқишга интилан. Аммо Хуросон хукмдори Хусайн Бойкарога кабрдан чиқиш насиб этмаганди.

Султон Хусайн Бойкаро (1438-1506) 36 йиллик Хуросон хукмдори, шунингдек, Хусайний тахаллуси билан шеърлар битган шоир, хукмдорлигининг илк даврида мамлакатда ободончилигу фаровонлик ишларини бошлаган, адабиёту санъат хомийси, хазрат Алишер Навоийнинг дўсти сифатида маълум.

Аммо унинг фожиаси ва қора қунлари Хадичабегим исми гўзал аёлни қанзак сифатида қарамга олган 1470 йилдан бошланди. Ўз ишваю нозлари билан султонни ўзига ром қилган Хадичабегим оз вақт ичида Хусайн Бойкаронинг хотини, малика даражасига етишди. Шунингдек, у «махди улё» унвони билан ичкиликбозликка тобора берилаётган султоннинг сиёсат тизгинини қўлига олиб, давлатнинг ички ва ташқи сиёсатида муҳим роль ўйнай бошлади.

Ачинарлиси шундаки, бутун салтанат мусулмонлари Имоми Аъзам мазхабига риоя қилган

бир вақтда, Хусайн Бойкаронинг завжаси, малика Хадичабегим шиаликнинг ўта мутаассиб оками бўлган рафизия мазхабининг вакиласи эди.

Хатто султон маликанинг таъсирига берилиб, бутун ахли суннат вал жамоат олдида намоздаги хутбага ўн икки имомнинг исмларини кўшиб ўкитишгаям қарор қилади. Шукрки, фожиали тугаши мумкин бўлган ҳолатни Навоий ва Жомийлар бартараф қилиб, султоннинг қарорини ўзгартирадилар.

Хадичабегимнинг бундай ҳаракатлари ва султонни тобора ўз таъсирига олиши, хатто Хусайн Бойкаронинг фарзандлари Бадиуззамон ва Музаффар Мирзо орасидаги нифокка сабаб бўлади. Мамлакат ички низолар исқанжасига тушиб қолади.

Айникса, Навоий ҳазратларидек зот ҳам султоннинг невараси сиймосида бўлажак адолатли ва қудратли ҳукмдор сифатида Мўмин Мирзони кўриши кўпга бормади. Орзу ва умидлар сўнди. Негаки, ўн бир яшар навқирон шахзода ҳам Хадичабегимнинг найранг тўрида жон берди. 1497 йили малика бир гўзал кизни Хусайн Бойкарога рўпара қилиб, айш-ишрат пайтидаги мастлик даврида Мўмин Мирзони камон ипига тортиб ўлдириш ҳақидаги фармонга муҳр бостирди.

Ихтиёридин қалъасида сакланган шахзода бобоси муҳр босган фармонни кўриб, «васиятим шулки, ишингиз битгач, бобом фармонини ўша камон ипининг бир қаричи ила боғлаб, ўзларига қайтариб беринг. Бобомга айтингки, ўз авлоди ила мурасага келолмай жаллод хизматиға муҳтож подшоҳ салтанати узокка бормагай!» дея жаллодлар қўлида шахид бўлди.

Камон ипи билан бўғиб ўлдирилган Мўмин Мирзони хийлагар малика «Шахзода қаъла девори оша хибсдан қочаман дея ҳалок бўлди», деб овоза тарқатишга уринди.

Аммо сир ошқор бўлди. Бойкаро қайфи тарқаб, ўзига келгач, мудҳиш ишга қўл ургилганини англади.

Хусайн Бойкаронинг қора қунлари дўсти Мир Алишер Навоийнинг 1501 йилдаги

ўлимидан кейин яна забтига олди. Дўстини хаётда ҳам хурмату эъзоз килган султон улуг шоирнинг дафн маросимида бошчилик килди. Мархум дўстининг кариндошларига гоят меҳр кўрғазиб, Навоий вафотининг йигирманчи кунда Сари Хиёбон майдонида катта маърака уюштирди.

Ана шундан кейин Хусайн Бойкаро янада огир кунларни бошидан кечирди. Хуросонда ички низолар ва парокандалик авж олди. Бу вақтга келиб хаёти ва салтанатининг асл таянчи бўлган Навоийдек дўстидан айрилган, кексалик онларини шароб билан кориштириб сархуш ўтказаётган Бойкаро салтанати таназзулга учраётганди. Негаки, Мовароуннахрни фатх килган Шайбонийхон Жайхунни кечиб, Балхни кўлга олган, энди Хиротдек шахри азимга якинлашиб келмокда эди.

Айникса, 1506 йилда жангу жадалларда Шайбонийнинг кўли баланд келиб, Бойкарони маглубиятга учратиши аниқ бўлиб колган эди. Шу йили зулхижжа ойидаги, Бобо Илохий мавзесидаги жангда Шайбонийхон кўшини Хирот томон шиддат билан интилади, Бу вақтда шаробхўрликни одат килиб олганидан Бойкаронинг ёнокларидаги майда кизил томирлар тарам-тарам бўлиб бўртиб турар, елкаси букчайиброк колган, буйраги ва жигари ишдан чиккан, касалманд холга келиб колганди. Натижада, бир томондан хасталиги, иккинчи томондан маглубият аламидан Бойкаро хушидан кетиб, вужудида ҳам хаёт-мамот жанги кечарди. Окибатда фожиа юз берди. Душман тобора саройга якинлашаётганида, амалдорлари унинг чуқур уйкуга кетганини билмай, ўлдига чиқариб, жанг арафасида буни душмандан ҳамда ўз кўшинидан яшириш максатида уни шошилич равишда дафн этдилар. Бу султон Хусайн Бойкаронинг энг каро куни эди.

Умид Бекмухаммад